

ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΑΓΑΘΟΠΟΥΣ

Ἡ συνεισφορὰ τῆς νήσου Κρήτης στὴ συγκρότηση τοῦ «ἔσω ἀνθρώπου», καθὼς καὶ στὴν πνευματικὴ προαγωγή, δὲν συνίσταται μονάχα στὴν καλλιέργεια τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀνάδειξη καὶ προβολὴ πνευματικῶν ἀναστημάτων καὶ προτύπων, τὰ ὁποῖα ἐμπνέουν, μὲ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τους, τὸ σύγχρονο ἀνθρώπο. Στὴν κατηγορία αὐτὴ ἐντάσσονται, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι, μὲ τὸ

μαρτύριο τῆς συνειδήσεως, τὴ μαρτυρικὴ τους τελείωση, ἐνδυναμώνουν καὶ ἐμπνέουν τοὺς χριστιανούς, στὴν πάλι ἐνάντια στὶς δυσκολίες τῆς καθημερινότητας.

Στὴ χορεία τῶν πρωτομαρτύρων († 250) τῆς Κρήτης, τῶν ἁγίων Δέκα, συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἅγιος μάρτυρας Ἀγαθόπους, ἀπὸ τὸ λιμένα Πανόρμου, τοῦ νομοῦ Ρεθύμνου.

Οἱ ἄμεσες καὶ ἔμμεσες, ἐκδεδομένες καὶ ἀνέκδοτες (Δετοράκης: 53-60, 63-74), ἀγιολογικὲς πηγές, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀντλοῦμε πληροφορίες γιὰ τὸν ἐν λόγῳ μάρτυρα, καθὼς καὶ γιὰ τοὺς συναθλητές του, στὴ μαρτυρικὴ πορεία, εἶναι ἀρκετές. Οἱ κυριότερες ἀπὸ αὐτές, εἶναι οἱ ἀκόλουθες: ἡ ἐπιστολὴ ποὺ ἀπέστειλαν (458 μ.Χ.) ὀκτὼ ἐπίσκοποι τῆς Κρήτης στὸν αὐτοκράτορα Λέοντα Α', ὅπου καταχωρίζεται, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἡ πληροφορία ὅτι οἱ ἅγιοι Δέκα τιμῶνται ὡς προστάτες καὶ φύλακες τῆς νήσου. Τὸ Μαρτύριο τῶν ἁγίων, ὅπως προῆλθε ἀπὸ τὸν ἀνώνυμο βιογράφο, οἱ ἐγκωμιαστικοὶ λόγοι πρὸς τιμὴν τῶν μαρτύρων, τῶν ἁγίου Ἀνδρέα Κρήτης, τοῦ ὕμνογράφου, ἁγίου Γερασίμου Παλλαδά, Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, Θεοδώρου Παλλαδά, ἱερέως, Μιχαὴλ τοῦ Ἀγαπητοῦ, κ.ἄ. Ἀπὸ τὴ Συναξαριακὴ παράδοση, τῆς Μεταφραστικῆς περιόδου, πρέπει νὰ σημειώσουμε τὸ Συναξάριον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Delehaye: 337-340), τὸ Βασιλειανὸ Μηνολόγιο (PG 117, 224 CD), καθὼς καὶ τὸ «Μαρτύριο» τῶν ἁγίων ποὺ φέρεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Συμεῶν τοῦ Μεταφραστῆ (PG 116, 565C-573B). Ἡ μνήμη τοῦ ἐν λόγῳ μάρτυρα, καταχωρίζεται ἐπίσης, μετὰ τῶν συναθλητῶν του, στὴ σύνολη σχετικὴ, κατοπινὴ, Συναξαριακὴ παράδοση, σὲ πεζὰ καὶ ἔμμετρα Μηνολόγια (π.χ. τοῦ Ἰωάννου τοῦ ἐκ Χάνδακος: 32).

Ὁ ἅγιος μάρτυρας Ἀγαθόπους καταχωρίζεται ὄγδοος στὸν ὀνομαστικὸ κατάλογο τῶν ἁγίων Δέκα μαρτύρων, στὴν πλειονοψηφία τῶν παραπάνω Συναξαριακῶν καὶ λοιπῶν κειμένων. Προηγοῦνται τὰ ὀνόματα τῶν πέντε μαρτύρων, ἐκ τῆς μητροπόλεως Γορτύνης, καθὼς καὶ οἱ μάρτυρες ἐκ τῆς Κνωσοῦ καὶ τῆς Λεοβένης. Μολονότι στὶς πηγές δὲν ἔχουμε κάποια πρόσθετη πληροφορία γιὰ τὸν ἅγιο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γενέτειρά του, εἶναι γνωστὸ σ' ἐμᾶς ὅτι ὁ Ἀγαθόπους, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ ἐννέα τῆς χορείας τῶν ἁγίων Δέκα, ἀρνήθηκαν νὰ προσφέρουν σπονδὲς καὶ νὰ γευτοῦν ἀπὸ τὰ θυσιαζόμενα, κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἱεροῦ τῆς Τύχης, στὴ Γόρτυνα, ἐπὶ ἀνθυπάτου Πλατιμαίου, τὴν περίοδο τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορα Δεκίου. Ἡ ἄρνηση τοῦ Ἀγαθόποδος καὶ τῶν λοιπῶν, νὰ συμμετέχουν στὰ προβλεπόμενα ἀπὸ τὸν διώκτη, ὀδήγησε στὴ φυλάκισή τους, ὅπου ὑπέμειναν πλῆθος βασανισμῶν, προκειμένου νὰ καμφθεῖ τὸ

φρόνημά τους. Ο Αγαθόπους και οι συναθλητές του επέδειξαν ιδιαίτερο σθένος και αδιάπτωτη προσήλωση στο Χριστό και η στάση τους αυτή οδήγησε στη μαρτυρική τελείωσή τους, με αποκεφαλισμό, στην τοποθεσία «Αλώνιον» (αρχαία πόλη Αύλων), νοτιοδυτικά του χωριού Άγιοι Δέκα, Μεσαράς, στις 23 Δεκεμβρίου, του 250 μ.Χ., σύμφωνα με την επικρατούσα παράδοση.

Άμεση ήταν η διακήρυξη της αγιότητας των αγίων Δέκα μαρτύρων, στη χορεία των οποίων εντάσσεται και ο μάρτυρας Αγαθόπους, ο εκ Πανόρμου του Ρεθύμνου. Ως ημέρα μνήμης τους θεωρήθηκε, από την Ανατολική και τη Δυτική Εκκλησία, η ημέρα της μαρτυρικής τελείωσής τους, η 23η Δεκεμβρίου.

Η ανακομιδή και μετακομιδή των λειψάνων του αγίου Αγαθόποδος, καθώς και των λοιπών, εκ των αγίων Δέκα, πραγματοποιήθηκε, κατόπιν αυτοκρατορικής παραχώρησης, από τον άγιο Παύλο, επίσκοπο Γορτύνης, το 312 μ.Χ. Ειδικότερα, κατά την ανακομιδή των λειψάνων τους από το Αλώνιον και τη μετακομιδή τους στο κοιμητήριο της πόλης (Γόρτυνας), τα τίμια λείψανα των αγίων Δέκα βρέθηκαν άφθαρτα [Παπαδάκης Χ. (αρχιμ.): 283-284], ενώ η τελευταία σαφή μαρτυρία περί των λειψάνων τους, μᾶς δίδεται από τον άγιο Ανδρέα Κρήτης, Τεμάχια ιερῶν λειψάνων τῶν αγίων Δέκα μαρτύρων, βρίσκονται σὲ λειψανοθήκες Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους κ.ἄ., σήμερα.

Η ἐκδήλωση τῆς τιμῆς τῶν Κρητῶν πρὸς τοὺς ἀγίους Δέκα μάρτυρες, συντέλεσε στὴν ἀνοικοδόμηση ναῶν καὶ παρεκκλησιῶν, ἀφιερωμένων στὴ μνήμη τους, στὸ διάβα τῶν αἰώνων. Εἰδικότερα γιὰ τὸν ἅγιο μάρτυρα Αγαθόποδα ὀλοκληρώνεται ἡ ἀνέγερση περικαλλοῦς ναοῦ στὴ γενέτειρά του, τὸ Πάνορμο Ρεθύμνου, ὅπου οἱ φιλόθεοι πιστοὶ θὰ ἔχουν ὄρατὴ ἔκφραση τῆς παρουσίας του, σὲ αὐτὸν καὶ θὰ ἐπικαλοῦνται τὶς πρεσβεῖες του πρὸς τὸν Κύριο.

Η ὑμνογραφία γιὰ τὸν ἅγιο Αγαθόποδα, δὲν εἶναι πλούσια. Πρὸς τιμὴν τοῦ καταχωρίζεται ἀναπλήρωση Ἀσματικῆς Ἀκολουθίας, ποίημα τῆς ἐκ Πανόρμου, φιλολόγου, Γεωργίας Λουλουδάκη, στὴν ὁποία ὑπογραμμίζεται, μὲ ἄμεσες καὶ ἔμμεσες ἀναφορές, -ὀκτῶ στὸν ἀριθμό-, ἡ σύνδεση τοῦ μάρτυρος μὲ τὴ γενέτειρά του. Στὰ ἐκδεδομένα ὑμνογραφικὰ τῶν αγίων Δέκα [Παπαδάκης Χ. (αρχιμ.): 449-685], ὁ ἅγιος Αγαθόπους δὲν τοποθετεῖται στὴν ἐπικρατούσα, σύμφωνα μὲ τὰ Συναξαριακὰ κείμενα, 8η θέση, ἀλλὰ μνημονεύεται μεταξὺ τῆς 2ης καὶ 10ης θέσης, καλύπτοντας, κατὰ περίπτωσιν, τὶς μετρικὲς καὶ μουσικὲς ἀνάγκες τοῦ ὕμνου. Πρὸς τιμὴν τοῦ ἐν λόγῳ ἀγίου, καθὼς καὶ τῶν συναθλητῶν του, καταχωρίζονται δυὸ ἀνέκδοτοι Ἀσματικοὶ Κανόνες, ποιήματα τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου καὶ τοῦ Θεοφάνους τοῦ Γραπτοῦ, τὰ χειρόγραφα τῶν ὁποίων βρίσκονται σὲ βιβλιοθηκὲς τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ [Παπαηλιοπούλου: 131 (369, 370)].

Η ἰστορία τοῦ μάρτυρος Αγαθόποδος, δὲν παρουσιάζει ὁμοιομορφία, στὴν ἐντοίχια εἰκονογράφηση, στὶς φορητὲς εἰκόνες. Σύμφωνα μὲ τὴν «Ἑρμηνεία», τοῦ Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ, ὁ ἅγιος ἱστορεῖται «νέος ἀγένειος» (Φουρνᾶς: 160), μολοντί ἡ πραγματικότητα αὐτὴ διαπιστώνεται μονάχα σὲ ἐλάχιστες φορητὲς εἰκόνες, ἐφόσον, ὁ μάρτυρας ἱστορεῖται, συνήθως, γενειοφόρος. Ὁ ἅγιος Αγαθόπους ἀναπαριστᾶται ἄλλοτε μετωπικῶς καὶ ἄλλοτε μὲ ἐλαφρὰ κλίση τῆς κεφαλῆς πρὸς τὰ ἀριστερά, σὲ ἀπεικόνιση, μόνος ἢ ἐνταγμένος στὴ χορεία τῶν αγίων Δέκα μαρτύρων. Κρατεῖ σταυρὸ στὸ δεξιὸ χέρι, ὅπως διαπιστώνουμε στὴν πλειονοψηφία τῶν παραστάσεων, ἐνῶ, ὅταν τὸ ἀριστερὸ δὲν εἶναι καλυμμένο μὲ κάποιον ἀπὸ τὰ ἐνδύματά του, φέρεται ὑψωμένο καὶ ἀνοικτό, ὡς κατάφραση στὸ

μαρτύριο καὶ ἔκφραση ἀθωότητος. Ἄλλοτε πάλι φέρεται ὁ μάρτυρας νὰ κρατᾷ κλάδο ἀπὸ βᾶγια (Ἱερός Ναός Ἀγίων Δέκα Μαλλίων), μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι, ὡς σύμβολο τῆς νίκης καὶ τῆς ἀθανασίας, ἢ νὰ φέρει ἀνοικτὸ εἰλητάριο (Ἱερά Μονὴ Παντανάσσης Μυστρά), ὅπου δηλώνεται ἡ ἐκούσια προσέλευση τῶν ἁγίων Δέκα στὸ μαρτύριο, γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

Τοῦ κ. Ἐμμανουήλ Δουνδουλάκη, Δρ.
Καθηγ. Ἀνωτ. Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Κρήτης
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀνώνυμος, Propylaeum ad Acta Sanctorum. Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, ἔκδ. Delehaye H., Bruxellis 1902. Βασίλειος Β', Μηνολόγιον Ἑλληνικόν, PG 117, 224 CD Δετοράκης Θ., Οἱ ἅγιοι τῆς πρώτης Βυζαντινῆς περιόδου τῆς Κρήτης καὶ ἡ σχετικὴ πρὸς αὐτοὺς φιλολογία, διατριβὴ ἐπὶ διδκτορίᾳ, Ἀθήνα 1970. Διονύσιος ὁ ἐκ Φουρνά, Ἐρμηνεία τῆς Ζωγραφικῆς Τέχνης, Πετρούπολη 1909. Ἰωάννης ὁ ἐκ Χάνδακος τῆς Κρήτης Φιλάδα ἐν ἧ εἰσὶ στίχοι ἱαμβικοὶ τῶν καθ' ἐκάστην ἑορταζομένων ἁγίων ἀρχόμενοι ἀπὸ Νοεμβρίου, Ἡράκλειον 1828. Παπαδάκης Χ. (ἀρχιμ.), Οἱ ἅγιοι Δέκα μάρτυρες οἱ ἐν Κρήτῃ 250 μ.Χ., ἔκδ. Δήμου Γόρτυνας καὶ πολιτιστικοῦ Συλλόγου Ἀγίων Δέκα, Ἄγιοι Δέκα 2004. Παπαηλιοπούλου – Φωτοπούλου Ε., Ταμείον ἀνέκδοτων Ἀσματικῶν Κανόνων, Ἀθήναι 1996. Συμεών Μεταφραστής, Μαρτύριον τῶν ἁγίων Δέκα μαρτύρων τῶν ἐν Κρήτῃ, PG 116, 565C-573B